

Nr 159.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m. jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t beträffande kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond (bilaga 23, punkten 2) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade för budgetåret 1952/53 beräkna ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 151, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 14 mars 1952, föreslagit riksdagen att till Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Den 28 oktober 1949 uppdrog Kungl. Maj:t åt fångvårdsstyrelsen att med biträde av sakkunniga utreda frågan om inrättande av en ny sluten ungdomsanstalt för svårbehandlat manligt klientel som dömts till ungdomsfängelse. Sedan styrelsen och de sakkunniga, som vid bedrivandet av sin utredning benämnt sig ungdomsanstaltsutredningen, den 15 december 1950 avgivit betänkande i frågan (SOU 1950: 47), avläts efter vederbörlig remissbehandling proposition i ämnet (nr 122) till 1951 års riksdag. Riksdagen tillstyrkte i princip uppförandet av en sådan anstalt och fastställde därvid vissa grunder för organisationen och behandlingen m. m. vid den nya anstalten. I samband härmed framhöll emellertid riksdagen, att innan frågan om anslag till själva anstalten upptogs till prövning en översyn av ungdomsanstaltsutredningens förslag borde verkställas i syfte att undersöka möjligheterna att åstadkomma besparingar. Den begärda utredningen har sedermera verkställts genom särskilt tillkallade sakkunniga, 1951 års Røxtunautredning. En redogörelse för utredningens förslag finnes intagen å s. 2—12 i propositionen, till vilken utskottet får hänvisa. Över utredningens betänkande avgivna yttranden redovisas å s. 12—20 i propositionen.

Departementschefen anför, att 1950 års riksdag i princip godkände vissa riktlinjer för fångvårdens framtida organisation. Enligt den uppgjorda planen skulle behörlig omorganisation av fångvården i stort sett genomföras i tre etapper, varvid i främsta rummet skulle upptagas ungdomsbehandlingen.

Den mest betydelsefulla uppgift som därvid borde lösas avsåg frågan om inrättande av en anstalt för särbehandling av särskilt svårskötta, till ungdomsfängelse dömda ynglingar. Enär brottsligheten för närvarande i stor utsträckning synes bli koncentrerad till yngre åldersgrupper och svårare fall, intar denna fråga en central plats bland de aktuella åtgärderna för brottslighetens bekämpande.

Roxtunautredningen framhåller att möjligheterna att vinna besparingar i det av ungdomsanstaltsutredningen framlagda förslaget rörande den nya anstalten sätillvida varit begränsade som utredningen haft att följa de principer som enligt statsmakternas beslut skola gälla för verksamheten vid denna anstalt. Roxtunautredningen anvisar emellertid vissa vägar, på vilka en minskning skulle kunna ske av såväl anläggningskostnaderna som de årliga driftkostnaderna. Sålunda framlägger utredningen förslag om reduktion av byggnadsvolymen för samtliga anstaltsbyggnader, omdisposition av vissa byggnader och av anstaltsområdet, minskning av antalet personalbostäder, personalinskränkning m. m. I likhet med socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och statens organisationsnämnd finner departementschefen att utredningen på ett i huvudsak tillfredsställande sätt lyckats lösa sin uppgift att inom ramen av de för anstalten uppdragna riktlinjerna vinna möjliga besparingar.

Med hänsyn till den för den nya anstaltens verksamhet grundläggande s. k. lilla gruppens princip anses det utomordentligt betydelsefullt att antalet elever i varje grupp icke utökas utöver vad som erfarenhetsmässigt visat sig lämpligt samt att så effektiva åtgärder som möjligt vidtagas för att hålla de olika grupperna åtskilda från varandra. Departementschefen vidhåller sålunda förslaget beträffande storleken av de grupper, i vilka klientelet bör uppdelas, samt rörande elevgruppernas förläggning.

Däremot anser sig departementschefen icke kunna tillstyrka den nedskärning av antalet yrkesgrenar som utredningen förordat och anför bl. a. följande.

I realiteten innebär förslaget att den ursprungligen föreslagna, verkstads-skolemässigt inriktade utbildningen strykes från programmet och ersättes av en produktiv arbetsgren med vissa undervisningsbetonade inslag. Såsom i olika remissyttranden framhållits är en av de bärande grundsatserna i lagstiftningen om ungdomsfängelse, att eleverna skola erhålla en individuellt avpassad yrkesutbildning. Vål är det sant, att yrkesutbildningen icke kan drivas så långt vid ungdomsanstalterna, med deras i regel ettåriga behandlingstid, som vid de ordinära yrkesskolorna, där utbildningen vanligen omfattar två år. Som så mycket betydelsefullare framstår då, att den grundläggande undervisning som kan medhinnas vid ungdomsanstalterna blir så solid som möjligt och av sådan art att eleven efter utskrivningen kan fortsätta utbildningen vid vanlig yrkesskola eller inom industrien. I överensstämmelse med vad som framkommit vid de grundliga utredningar som företagits av ungdomsanstaltsutredningen rörande ungdomsfängelseklientelet yrkesinriktning och förutsättningar för olika yrken bör arbetsprogrammet vid den nya anstalten enligt min mening först och främst omfatta utbildning av metallarbetare och bilreparatörer. Beträffande sistnämnda

utbildningsgren torde särskilt få hänvisas till de gynnsamma erfarenheter som erhållits vid ungdomsvårdsskolorna. På grund av det relativt betydande inslaget av elever som lämpa sig för tyngre arbeten föreslår jag vidare, i likhet med ungdomsanstaltsutredningen, att utbildning av byggnadsarbetare upptages som en tredje yrkesgren. Denna bör i varje fall äga bestånd under en övergångstid i samband med anstaltens uppförande. Sedan utbyggnaden av anstalten avslutats bör slutgiltigt avgöras, huruvida sistnämnda yrkesgren bör bestå eller ersättas av någon annan. Med utbildning av trädgårdsarbetare som en fjärde yrkesgren och under förutsättning att elever som lämpa sig härför beredas tillfälle till kontorsarbete och andra sysselsättningar, i vilka praktik på anstalten kan erhållas, skulle enligt min mening yrkesutbildningen vid den nya anstalten bli tillfredsställande ordnad i överensstämmelse med de riktlinjer som uppdragits i förra årets principproposition.

Vad angår frågan om den nya anstaltens personalorganisation har det icke rått delade meningar om ungdomsanstaltsutredningens förslag, att anstaltens chef skall vara en psykiatriskt utbildad överläkare och att denne vid sin sida skall ha en psykolog. I fråga om personalstaten i övrigt anser sig departementschefen böra biträda Røxtunautredningens förslag om vissa närmare angivna inskränkningar. Skulle sedermera erfarenheterna visa att den sålunda beräknade personalstyrkan icke motsvarar anstaltens verkliga behov, anses frågan böra upptagas till förnyad prövning.

Utredningens förslag i fråga om inskränkning av antalet vårdare finner sig departementschefen icke kunna biträda utan föreslår att avvikelser icke göres från det av ungdomsanstaltsutredningen beräknade antalet av 25 vårdare.

Vid en sådan uppläggning av yrkesutbildningen som ovan förordats föreligger behov av tre yrkeslärare, varför det av Røxtunautredningen föreslagna utbytet av två dylika lärare mot yrkesmästare icke anses böra komma till stånd.

Med hänsyn till de nära beröringspunkter som verksamheten vid den nya anstalten kommer att ha med ungdomsvårdsskoleorganisationen anses lämpligt att befattningshavarnas tjänstebestämmelser och löneställning i huvudsak ansluta sig till vad som gäller för personalen vid ungdomsvårdsskolorna. Mot utredningens förslag i dessa delar har departementschefen icke annat att erinra än att befattningen såsom trädgårdsmästare anses, i överensstämmelse med vad som gäller beträffande motsvarande för utbildning i trädgårdsarbete avsedda befattningar vid nyssnämnda skolor, böra placeras i 16 lönegraden. Av anstaltens befattningshavare föreslås till en början endast överläkaren och ett antal vårdare, förslagsvis 12, erhålla ordinarie ställning. De övriga anses böra vara extra ordinarie tjänstemän med undantag av yrkesläraren för byggnadsarbete, vilken föreslås bli extra tjänsteman, och skrivbiträdet, för vilket bestämmelserna om reglerad befördringsgång skola gälla. Överläkaren anses i enlighet med utredningens förslag böra uppbära avlösningsförstärkning med 5 004 kronor och befattningsarvode såsom styresman med samma belopp som utgår till överläkaren vid anstalten på Håga eller med 720 kronor.

Vad angår utredningens förslag rörande utformningen av anstaltsbyggnaderna anses dessa innebära en med hänsyn tagen till de allmänna riktlinjer, efter vilka utredningen skolat arbeta, i stort sett lyckad lösning. Beträffande vissa byggnader anses dock den föreslagna nedskärningen av volymen vara alltför långtgående. Sålunda bör man enligt departementschefen på de skäl som anförts av 1951 års fångvårdsutredning vid planeringen av administrations- och mottagningsavdelningen räkna med ett större reservutrymme än vad utredningen gjort. I sådant hänseende förordas inrättande av två reservrum utöver det av utredningen föreslagna. Vidare anses det beräknade verkstadsutrymmet icke tillräckligt. Från överstyrelsen för yrkesutbildning har under hand inhämtats att verkstadslokalens yta skulle med hänsyn till bl. a. olycksfallsrisker behöva utvidgas med minst 70 m². Inom den byggnadskropp som därefter erhålles bör med viss omdisposition utrymme kunna beredas för de tre verkstäder för utbildning av resp. metallarbetare, bilreparatörer och byggnadsarbetare, vilka föreslagits inrättade.

Utredningens förslag att minska antalet personalbostäder, som skola anordnas vid anstalten, från 47 till 34 grundar sig på den uppfattningen, att dylika bostäder i princip böra uppföras endast för den personal som på grund av sin tjänst måste bo vid anstalten. För en sådan mening, som ansluter sig till vad riksdagen uttalat vid tidigare behandling av frågan, anses flera skäl tala. I några yttranden ha visserligen bl. a. starka tvivel uttalats rörande möjligheterna att på annat håll bereda övrig personal bostäder. Departementschefen anser dock icke tillräckliga skäl föreligga för avvikelser från utredningens förslag i denna del.

Den av utredningen föreslagna omdispositionen av anstaltsområdet får ur olika synpunkter anses fördelaktig och föreslås läggas till grund vid uppförandet av anstalten. Det förutsattes att Kungl. Maj:t såväl härvidlag som beträffande uppförandet av de olika byggnaderna skall äga att inom ramen för anvisade medel vidtaga de ändringar i detaljutformningen som kunna finnas ändamålsenliga.

Byggnadskostnaderna för den nya anstalten ha av utredningen beräknats till 5 251 000 kronor. Detta belopp har av byggnadsstyrelsen ansetts lågt beräknat. I anslutning härtill har styrelsen på begäran inkommit med uppgift om storleken av den kostnad, varmed man enligt styrelsens mening borde räkna i detta sammanhang. Styrelsen uttalar därvid — med framhållande av vissa omständigheter som göra det svårt att närmare överblicka ifrågavarande kostnader — att totalkostnaden för byggnadsföretagets genomförande med ledning av nyligen inkomna entreprenadanbud på byggnadsföretag av någorlunda jämförbart slag uppskattningsvis kan angivas till 6 100 000 kronor enligt prisläget i oktober 1951. Försiktigheten anses därför bjuda att man vid bedömandet av nu berörda kostnadsfråga utgår från det av byggnadsstyrelsen sålunda angivna beloppet. En utökning på sätt i det föregående föreslagits av administrations- och mottagningsbyggnaden samt av verkstadsbyggnaden medför enligt styrelsens beräkningar ytterligare kostnader av cirka 20 000 kronor resp. cirka 60 000 kronor,

allt enligt nyss angivna prisläge. Den sammanlagda byggnadskostnaden skulle sålunda kunna beräknas till 6 180 000 kronor enligt prisläget i oktober 1951.

Kostnaderna för inredning och utrustning anses kunna uppskattas till det av utredningen angivna beloppet, 575 000 kronor. Enligt en av tekniska experter inom fångvårdsstyrelsen och yrkesöverstyrelsen företagen utredning skulle den del av nämnda belopp som beräknats för själva verkstadsbyggnaden vara tillfyllest även vid sådan omläggning av verkstadsutbildningen som förordats av departementschefen.

Den enligt utredningens förslag beräknade årliga besparingen i avlöningskostnader, omkring 80 000 kronor, kommer vid genomförande av de föreslagna ändringarna i hithörande delar att nedgå till cirka 50 000 kronor.

Enär behovet av den nya anstalten är trängande föreslås dess uppförande äga rum i så snabb takt som möjligt. Vissa förberedelser äro redan vidtagna med anlitande av det anslag som riksdagen förra året ställde till förfogande. Under tiden till den 1 juli 1953 kan så stor del av byggnadsprogrammet antagas bli genomförd, som motsvarar en ungefärlig kostnad av 2 000 000 kronor. För budgetåret 1952/53 anses alltså under statens allmänna fastighetsfond å kapitalbudgeten böra upptagas ett anslag av 2 000 000 kronor.

Då anstalten enligt vad nyss angivits icke kan förväntas bli färdigbyggd under nästa budgetår, anses det icke erforderligt att nu äska medel för avlöningar eller för inredning och utrustning.

I en inom andra kammaren av herr *Henriksson* väckt motion (II: 590) har hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 151 måtte uttala, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet ville följa bostadsfrågan för personalen vid Røxtunaanstalten och vidtaga erforderliga åtgärder.

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sitt yrkande, hänvisas till motionen.

Utskottet. Såsom framgår av vad departementschefen anfört har 1951 års Røxtunautredning haft att följa de principer för anstalten, vilka angivits av utskottet i dess utlåtande nr 170 till fjolårets riksdag. Det är med tillfredsställelse utskottet kan konstatera, att utredningen löst sin uppgift på ett sätt som i huvudsak motsvarar de intentioner, vilka utskottet då gav uttryck åt.

Ehuru inom utskottet i fråga om antalet yrkesgrenar vid anstalten förespråkare funnits för utredningens snävare program, har utskottet ansett sig böra förorda att departementschefens förslag i denna del godtagas. Vid detta ställningstagande har utskottet låtit sig vägledas av den synpunkten, att en individuellt avpassad yrkesutbildning är en grundförutsättning för en effektiv ungdomsfängelsevård och att en ny ungdomsanstalt utan tillgång till erforderliga möjligheter i detta avseende därför knappast kan giva en uppfattning om vad denna behandlingsform under tillfredsställande betingelser kan giva för resultat.

Vad departementschefen anfört i fråga om den nya anstaltens personalorganisation har i sin huvudsakliga uppläggning icke givit utskottet anledning till invändningar. Med hänsyn till den rätt långa tid som åtgår för anstaltens uppförande finner utskottet icke lämpligt att riksdagen redan nu binder sig för en i detalj fixerad personalorganisation eller bestämda normer för tjänstebestämmingar och löneställning. Enligt utskottets mening bör ställning till dessa frågor — med beaktande av den ovissa utvecklingen under Roxtunaanstaltens utbyggnadstid på det anstaltsorganisatoriska och lönepolitiska området — tagas först när anslag äskas för ändamålet. Departementschefens förslag till personalorganisation bör dock ligga till grund för anstaltens organisatoriska utformning.

Departementschefens förslag rörande anstaltsbyggnaderna och dispositionen av anstaltsområdet tillstyrkas av utskottet.

Med anledning av motionen II:590 vill utskottet erinra om att skyldigheten att bebo tjänstebostad ej sällan av tjänstemännen och deras organisationer uppfattats som ett besvärande tvång. Såväl 1928 som 1936 års lönekommitté framlade på sin tid förslag till en successiv avveckling av de statsverket tillhöriga bostäder vid vederbörande verk, vilka icke voro betingade av direkta tjänstehänsyn. Även 1945 års lönekommitté anslöt sig i princip till denna tanke. Med hänsyn till de personalintressen, som rätt förstådda ligga bakom dessa uttalanden, är utskottet — som tager för givet att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer bostadsfrågan vid Roxtuna och vidtager de åtgärder, vilka i en framtid kunna bli erforderliga — icke berett tillstyrka motionen.

Anslagsberäkningarna ha icke givit utskottet anledning till annat uttalande än att utskottet understryker vad departementschefen anfört därom, att den nya anstalten bör uppföras i så snabb takt som möjligt.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

a) att riksdagen må till *Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade* för budgetåret 1952/53 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor;

b) att motionen II:590 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 158.